

TÜRK DÜNYASININ BİLGELERİ

MOLDOVA, GAGAUZ YERİ VE TÜRKİYE'Yİ BİRLEŞTİREN

ANITSAL BİR KİMLİK: MIHAIL MIHAILOVIÇ ÇAKIR

WISDOMS OF THE TURKIC WORLD

MIKHAIL CHAKIR: A MONUMENTAL PERSONALITY WHO UNIFIES

MOLDOVA, GAGAUZIA AND TURKEY

'Gagauzlar lafederlär pak türkçä,
ölä, nicä lafedärmış eski zamannarda
cümne insannar, angıları çekiler
türk halkından, türk soyundan

Ptoroierey Ay-Boba Mihail ÇAKİR, 1933 yıl'

Besarabya-Bucak'tan Moldova-Gagauz Yeri'ne

Kuman ve Kıpçakların Besarabyası ve Bucak'ı; Osmanlı zamanlarının Erdel, Eflak ve Boğdanı, 'Kazıklı Voyvoda'nın ve Dimitri Kantemir'in Romen kimliğinin ayrılmaz bir parçası olduğu bugünün Romanya ve Moldovası, etnik politikalar bakımından birbirinden pek de farklı olmayan Çarlık Sovyet dönemlerinin mağduru iki kardeş ülkedir. Rus Çarlığının 18-19. yüzyıllarda güneye, sıcak denizlere açılma, Balkanlardaki Ortodoksları 'koruma ve kollama' politikalarının Kırım ile birlikte aşamalarından biri de -kabaca Prut ve Dinyester nehirleri arasındaki bölge' Besarabya ile Karadeniz'e kıyısı olan Bucak'ın işgaliydi. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Rusya'dan ayrılarak Romanya'ya dahil olan 'Besarabya', İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından

SSCB tarafından ilhak edildi, yani Eflak ve Boğdan, yeni dönemde de Romanya ve Moldova olarak iki ayrı siyasi coğrafyaya bölündü.

Viktor Kopusçu'nun Tasarımıyla
Mihail Çakır'ın Gagauz Kimliğindeki Yeri

Sovyet sistemi Sovyet Ulusu inşası yolunda, feodal kimlikleri resmileştirmek ve işlevselleştirmek suretiyle dar bölge ve kısıtlı çevre içinde kendini algılayan ama kendine yetemeyen siyasi-idari yerel yönetimlerin sınırları içinde modern feodal kimlikler oluşturdu. Dıştan bakışta dillere ve kültürlere kimlik ve kişilik kazandıran, farklılıklara değer ve statü veren bir yaklaşımdı bu. Ancak sistem, feodal kimliklerin ulusal kimlikler haline gelmesi riskinin de önünü kesmek üzere aynı feodal kimlikleri, küçük etnokültürel farklılıklar temelinde birbirinden ayırdı. Birbirinden ayrılan yeni modern feodal kimlikler, benzer uygulamalara tabi tutulan başka etnolinguistik topluluklarla aynı bölgesel siyasi-idari çatı altında toplandı. Sezar'a atfedilen *divide et impera*, Rusçası ile *razdelyaty i vlastvuy* ilkesi yani 'Böl ve yönet' ilkesi, *böl, karıştır, yönet* ilkesine evrildi. Bu, yalnızca Türk dilli ve Müslüman halklara yönelik uzun vadeli bir strateji

değildi, Müslüman ve Slav olmayan halklar da bu stratejilerin hedefindeydi. Ruslar, Gürcüler ve Ermeniler, alfabeleri değiştirilmediği, dolayısıyla tarihsel bellek yitimine uğramadıkları için Sovyet sisteminin uygulamalarından en az etkilenen topluluklar oldu. Sovyet döneminde etnik ve dilbilimsel bakımından homojen beşeri coğrafyalar, *cumhuriyet, özerk bölge* (Rusça *respublika, oblast, kray*) vb. adları altında yapay siyasal-idari özerk alanlara taksim edildi, birbirine eklemlenen bu beşeri-siyasi coğrafyalara yerleştirilen Rus göçmenleri ile en az üç etnolinguistik bileşenden oluşan yeni birimler yaratıldı. Bazen titüler cumhuriyetlerde ve özerk bölgelerdeki titüler halklar, cumhuriyetlerin ya da özerk bölgelerin en az nüfuslu bileşenleri haline geldi. Model, Baltıkların Sibirya'ya kadar 'başarı' ile uygulandı.

Romanya ve Moldova da, Çarlık Rusyası'nın ve ardından Sovyet rejiminin *razdelyaty i vlastvuy* politikasının kurbanları oldu. Her iki dönemde de Moldova'da konuşulan Romence, Moldovanca, bu dili konuşanlar da 'Moldovan' olarak adlandırılarak aynı halktan iki ayrı halk yaratma uygulamaları realize edildi. Moldova'nın doğu yarısının çarist Ruslar tarafından 1812 yılında işgal edilmesinin ardından Besarabya *oblasti*'nda yapılan 'Düzenlemeler' ile yerel dilin yönetimde ve kamu belgelerinde kullanılması yasaklandı, yerine Rusça empoze edildi. 1917 Ekim Devrimi'ni izleyen, iki savaş arasındaki dönemde dahi Rusça din ve eğitim yoluyla Ruslaştırma aracı olarak işlevini sürdürdü.

İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya safında savaşan Romanya'nın yenilmesiyle Moldova, SSCB'nin on altı cumhuriyetinden biri oldu. Romanya özellikle Çavuşesku döneminde SSCB'ye kısmen bağımsız bir dış politika uygularken Moldova diğer Birlik cumhuriyetleri gibi etnik-coğrafya mühendislik çalışmalarının hedefi oldu. Türkçede Bucak olarak adlandırılan Karadeniz'e bağlantı bölgesi Moldova'nın aksi yöndeki taleplerine karşın,¹ Ukrayna'ya devredildi. Böylelikle Gagauzların bir bölümü Ukrayna'da

¹ Brezianu, Andrei; Spânu, Vlad (2007). *Historical Dictionary of Moldova*. Scarecrow Press s. xxxix

kalırken, Moldova'nın da denize çıkışı önledi. SSCB kendiliğinden dağılırken Moldova da bağımsızlığını kazandı. Moldova'nın, bağımsızlığını kazanmasının ardından geçen 23 yıla karşın, Rusya'nın dil, kültür, siyaset vb. alanlardaki 'tasallut'undan kurtulamadı. 'Kırım modeli' bir ilhakin beklediği Transnistria gibi etnik sorunların yanı sıra Moldova Rusçanın egemenliğine karşı bir kimlik mücadelesi içindeyken Moldova'da konuşulan dilin ayrı bir dil, dolayısıyla 'Moldovan'ların ayrı bir halk olduğunu savunan hatta bu amaçla Romence-Moldovanca sözlük yayımlayan yani tarihi Rus politikalarını benimseyenler yerli çevreler bulunuyor.²

1991 yılında bağımsızlığını kazanan 33,700 km² yüzölçümüne sahip Moldova'nın nüfusu 2004 itibarıyla toplam 3,383,332'dir (1 Ocak 2014 itibarıyla 3,558,5 milyon).³ Moldova nüfusunun % 75,8'ini etnik Moldovanlar, % 8,4'ünü etnik Ukrainerler, % 5,9'u Ruslar, % 4,4'ünü Gagauzlar, % 2,2'sini Romanlar, % 1,9'unu ise Bulgarlar oluşturur. Bu nüfus sayımına göre Gagauzların toplam nüfusları aynı yıl itibarıyla 147,500'dür. Moldova'nın 'Moldovan' adı verilen çoğunluktaki titüler halk Romence veya Moldovanca konuşmaktadır. 'Romanya-Moldova, Romence-Moldovanca' arasındaki ilişki 'Türkiye-Azerbaycan, Türkçe-Azerbaycan dili' ilişkisine tıpa tıp benziyor.

Romanya, Moldova'yı sınırlarına dahil ederek bölgedeki Romenleri birleştirmek isterken, Moldovanların bir bölümü Moldovalı kimliğini, Romen kimliğinden ayrı düşünmekte bir bölümü de birleşme düşüncesini desteklemektedir. Ancak her iki yolun sonu da 'çıkılmaz' görünüyor.

Mihail Çakır ve Karısı İrina (solda)
19. yüzyılın Sonları

Sovyetler Birliği dağılırken bağımsızlığını kazanan cumhuriyetlere Karabağ, Osetya vb. örneklerde olduğu gibi, çözümü imkansız yakın etnik-bölgesel sorunları miras bırakmıştı. Moldova da diğer bütün eski Sovyet cumhuriyetleri gibi ateş topu halindeki bu etnik sorunları kucağında buldu. Doğu Avrupa'nın nüfus ve arazi bakımından küçük, ekonomik bakımdan en sınırlı imkanlara sahip ülkesi olan Moldova, nüfusunun büyük çoğunluğu Rusça ve Ukraince konuşan ve 2006 yılında yapılan bir halk oylamasıyla neredeyse yüzde yüze yakın bir evet oyu ile Rusya'ya bağlanmayı talep eden Rusya destekli ve çözümsüz bir ayrılıkçılık sorunu ile karşı karşıya.⁴ Moldova, uluslararası hukuk çerçevesinde kendisine ait olan, ancak fiilen kendisinden kopan Transnistria'nın Rusya Federasyonu tarafından Kırım benzeri bir ilhak emrivakisiyle karşı karşıya. Güneyde, kendi özerk bölgelerinde yaşayan Gagauzlar ise

Moldova'dan ayrılmayı düşünmüyor. Bunun tek istisnası Moldova'nın Romanya ile birleşme kararı

² Brezianu, Andrei; Spânu, Vlad (2007). *Historical Dictionary of Moldova*. Scarecrow Press s. xxxix. s. 205.

³ <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=103>

⁴ [http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/03/24/a-map-of-transnistria-crimea-and-other-geographical-gray-areas-to-be-worried-about//](http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/03/24/a-map-of-transnistria-crimea-and-other-geographical-gray-areas-to-be-worried-about/)

alması. Genel olarak Rusça konuşuru olan Gagauzların İkinci Dünya Savaşı öncesinde yaşadıklarını bir kez daha yaşamak istemedikleri, Moldova'nın Avrupa Birliğine katılması ve/veya 'kardeş' Romanya ile birleşmesi durumunda Gagauzların Rusya'ya doğru yönelecekleri yönünde güçlü bir izlenim var.

Türkiye ve eski Doğu Bloku ülkeleri arasında gelişen, eğitim, ekonomi, ticaret, işgücü ve yatırım mübadeleleri aynı zamanda farklı etnik kimliklerin, akademik dar bir çerçeve dışında adı bile duyulmamış toplulukların hatta ülkelerin tanınmasını, en azından adlarının duyulmasını sağladı.

Gagauzlar, Sovyet sonrası dönemde Türk dilli dünyanın yeni yeni tanınmaya başlayan topluluklarından biri. 13 Ağustos 1995 tarihinde Moldova Parlamentosunda Gagauziya'nın (Gagauz Yeri) otonom bölge statüsü kabul edildi.

Bir zamanlar Karadeniz'in kuzeyinden, Deşt-i Kıpçak'tan Batı terminolojisindeki ifadesiyle Cumania'dan Besarabya'ya ve Bucak'a, oradan Dobruca'ya değin uzanan geniş bir coğrafyadaki Kırım Tatarları, önce Besarabya'nın, ardından 1783'te Kırım'ın Ruslar tarafından işgal edilmesiyle, Besarabya ve Bucak'ı, yani ana yurtlarını terk etmek zorunda kaldı. Bu dönem Kırım Tatarlarının bugüne değin süren dramatik göçlerinin de başlangıcı oldu. Besarabya Batı'da Prut nehri ile doğuda Dinyester nehri arasında kalan, yani aşağı yuları bugününün Moldovasını içine alan coğrafyanın adıdır. Bucak ise Besarabya'nın güneyinden Karadeniz'e değin uzanan ve günümüzde Ukrayna sınırları içinde kalan daha küçük bir coğrafyadır. Rus Çarlığı, Alman asıllı Çariçe II. Katerina döneminde uygulamaya koyduğu iskan politikaları ile Rus olmayan hatta Ortodoks olmayan halkları din ve inanç özgürlüğü, bedava arazi, vergi muafiyeti ve kolaylığı vb. cazip tekliflerle Rusya'da ve yeni 'fethedilen' topraklara yerleşmeye davet etti. Volga Almanları olarak da bilinen Rusya Almanlarının tarihi de böyle başlamıştı. Besarabya ve Bucak'ın işgali, Tatar-Nogay nüfusun bölgeden sürülmesi ve bölgenin Ortodokslarlaştırılmasıyla sonuçlandı. Gagauzların ve Bulgarların daha güneyden, Prut'un batısından ve Dobruca'dan Besarabya'ya göçlerindeki önemli etkenlerden biri de bu iskan politikası olmalıdır. Rusların bu politikayı hayata geçirirken Gagauzları, Bulgar ya da en azından Türkçe konuşan Bulgarlar olarak değerlendirdikleri anlaşılıyor. Gagauzların Besarabya-Bucak coğrafyasındaki varlığını Osmanlı-Rus savaşlarının bir sonucu olduğu görüşünü reddeden, aksine Gagauzların en eski dönemlerden bu yana bölgede yaşayan Kumanlar, Peçenekler gibi, Türk halklarının devamı olduğu görüşünü başta Mihail Çakır olmak üzere savunan araştırmacılar da bulunmaktadır. Şurası bir gerçek ki Besarabya ve Bucak Tatarlarsızlaştırılırken geride Tatarlardan ve Nogaylardan miras olarak yer adlarından başka bir şey kalmamıştı.

Gagauz Yeri: Slav Okyanusunda Bir Türk Dili Adası

Latin-Ortodoks Romanya-Moldova, Slav Ukrayna, Rusya ve Bulgaristan'ın coğrafi, siyasal, kültürel ve dilbilimsel sınırlarının kuşattığı, Türk dilli halklar haritasının 'bucağındaki' Gagauz Yeri, okyanustaki küçük bir ada gibi Gagauz kimliğinin yaşandığı ve yaşatılmaya çalışıldığı bir Türk dili adası görünümünde. Dilbilimde 'dilbilim adası' (linguistic island) adı verilen

Gagauzların etnogenezi konusundaki farklı kuramların başlıcaları şu şekildedir:

-Türkleştirilmiş (Dil değiştirmiş, yani Türkçe konuşuru haline getirilmiş Bulgar/Yunan) kökenli bir halktır.

-Selçuklular döneminde Anadolu'dan Balkanlara getirilen ve Hristiyanlığı kabul eden bir Türk halkıdır. Oğuzlar, Peçenekler, Kumanlar vd. Türk halklarından oluşan bir etnik kompozisyonudur.

-Yedinci yüzyılda Volga nehri boylarından Balkanlara göç eden ve on üçüncü yüzyılda Hristiyanlığı kabul eden Proto-Bulgarların temsilcileridir.⁵

Konuyla ilgili herhangi bir yazılı kayıt ve belge bulunmadığından bu düşüncelerin tümü birer sav olmaktan öteye gitmemektedir.

Mihail Çakır: Üç Halkı Birleştiren Anıtsal Kişilik

Türk Dünyasının Bilgeleri
'Gagauz Aydınadıcısı Protoierey'
Mihail Çakır: 1861-1938

Çarlık Rusyası Besarabya'nın güneyini ve Bucak'ı Müslüman Kıpçaklardan 'arındırırken' muhtemelen, öngöremediği biçimde veya başka gizli ajandalı hesaplarla, -kısmen de olsa- Gagauz nüfusunun iskanıyla bölgenin etnolinguistik bakımdan yeniden Türkleşmesini sağladı. Göçten 19. yüzyılın sonlarına değin bölgenin yerli (otokton) halkı haline gelen Gagauzların Balkanlardaki diğer halklar gibi milliyetçilikler çağından etkilenmesi kaçınılmazdı. İmparatorluklar içinde verdikleri vergi ve asker kadar değeri olan etnik gruplar, milliyetçilikler çağında modern anlamda uluslaşma sürecine girdiler. Bu süreçte etnik grupları ulusal kimlikler haline getiren liderler ortaya çıktı. Türkiye'de bu sürecin öncüsü Mustafa Kemal, Gagauzlar arasında ise Mihail Çakır oldu. Gagauz Aydınlanması'nın ve Gagauz ulusal kimliğinin yaratılmasının öncülerinden biri, belki birincisidir. Nitekim Mihail Çakır, döneminde nüfusunun büyük bir bölümü çiftçilikle geçinen ve okuryazar olmayan Gagauz halkının 'Türk' kimliğini vurgulayan ve bu kimliği Ziya

Gökalp'in **Türk-İslam-Çağdaş Uygarlık Sentezine** paralel, bir tür **Türk-Hristiyan-Çağdaş Uygarlık Sentezi** biçiminde algılayan ve bu sentezi Gagauz aydınlanmasının temel ilkesi haline getiren bir din adamı ve pedagoğdur. Onun 'İstoriya açık bilmeer o halkı, o insanı, ani Balkannarda taşıyêr ad Gagauz, hem da onnar için yazmêêr. Ama açan bilişê getirmişlâr gagauzların sözlerini, adetlerini, tabeetlerini, dilini, çalgılarını, zanaatlarını hem da bulunmuşlar onnarın yazılarını Orhon deresinin kenar taşlarında, angılarını bulmuş hem da okumaklını açmış türkolog Vilgelm Tomson – ozaman açılmış, ki varmış bir maasuz halk, maasuz senselâ, angıların adıymış -Türk-Oguz, Türk-Uz. Bu halktan Türk-Oguzlardan çekiler gagauzlar.'⁶

Etnik kimlikleri bir çatı birleştiren gelenek görenekler, din gibi değerlerin yanı sıra o etnik grubun içinden çıkan, eserleri ve faaliyetleriyle halkına kültürel, siyasal, dini vb. alanlarda önemli katkılarda bulunduran anıtsal kişilikler de özellikle modern dönemlerde tarih yapımı ve yazımında birleştirici, yol ve yön gösterici rol oynar. Mihail Çakır (1861-1938) Gagauz halkı için bu anlamda, anıtsal bir kişiliktir. Mihail Çakır; 9. yüzyılda pagan Slav halkları arasında Hristiyanlığı yayan, Slavların kültürel gelişimine önemli katkılar sağlayan, İncil'i ve diğer dini metinleri Slavcaya çevirmek üzere geliştirdikleri kendi adlarıyla anılan alfabeyle yazıya geçirilmesini sağlayan misyoner Kiril-Methodis kardeşlerden 'mülhem'

⁵ Hatlas, Jerzy (2011). The Gagauz people in Bessarabia. *Stupskie Studia Historyczne*, Tom 17, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku, s 191-199.

⁶ <http://anasozu.com/gagauzlar-cekiler-turk-soyundan>

Gagauzların Kiril-Metodis'i olarak nitelendirilir.⁷ İncil'i, Gagauzca ifadesiyle Evangeliya'yı ve Ortodoks duaları 'Psalma'ları Rusçadan Gagauzca-Türkçeye çeviren aydın bir din adamı, çok yönlü bir kişilik olan Mihail Çakır Gagauzların tarihini, düşün adetlerini kısacası Gagauzları Gagauz yapan temel değerleri kayda geçirmeyi, belgelemeyi ve bu yolla bir misyon yaratmayı seçmiştir. Özellikle İncil'in Çakır tarafından Gagauzcaya çevrilmesi, ibadetlerini Yunanca ve Slavonca yapan dindar Gagauz halkı için önemlidir.⁸ Velut bir yazar ve araştırmacı olan Çakır'ın Gagauz, Rus ve Romen dillerinde kaleme aldığı ve Yunanca, Rusça ve Romenceden Gagauzcaya çevirdiği dini ve dindışı dil öğretimi kitaplarının yanı sıra tarih, etnografya, folklor, vb. farklı alanlarda çok sayıda eseri bulunmaktadır. Çakır Besarabya Gagauzlarının tarihleri ve kökenleri, düşün adetleri, moral değerler vb. farklı konular üzerinde yazdı. İlk Gagauzca gazete 'Hakikatin Sesi' yine onun tarafından yayımlandı.

Türk Dünyasının Bilgeleri
'Gagauz Aydınadıcısı Protoierey'
Mihail Çakır: 1861-1938

Mihail Çakır da Gagauzların İncil'i ve diğer kaynakları ana dilleriyle okuyup öğrenmeleri amacıyla Gagauz Türkçesinde yayımlayarak bir bakıma yazı' ve 'dil' reformlarını gerçekleştirmiş oldu. Çakır'ın 1909'da Kiril harfleriyle Gagauzcaya aktardığı İncil'in kapağına Türkiye'de 'Türkçe' sözünün henüz resmen okul kitaplarının adı dahi olmadığı bir dönemde, Kişinev'de 'ЕВАНГЕЛІЕ ГАГАУЗЧА ТЮРКЪЧЯ' yazması, önemli bir göstergedir.⁹ Çakır, Latin alfabesinin Gagauzcanın ses özelliklerini yansıtmada daha başarılı olduğu görüşündeydi. Mihail Çakır'ın eserlerinde, Türklük bilgi ve bilincini Gagauz kimliğinin bileşenlerinden biri haline getirdiğine tanık oluyoruz. Nitekim Gagauzların Türkleşmiş Bulgarlar ya da Türkleşmiş Yunanlılar olduğu varsayımlarını reddederek Türk-Oğuz kökenlerini Gagauz ulusal tezi haline getirmiştir.¹⁰

⁷ Kapaló, James (2007). The Career of Father Mihail Çakır - The Cyril and Methodius of the Gagauz. *Solanus* 21. 5-18.

⁸ Mihail Çakır'ın bu girişimi, bir asır sonra İncil'i yeniden Gagauzcaya çevirmek için kurulan bir komisyonda tarafından tekrarlanmaktadır; komisyonda bu amaçla Gagauzca öğrenen ve TDD/ JofEL'in bu sayısına iki dilli bir yazı ile katılan Amerikalı din adamı Cosmas Shartz da yer almaktadır.

⁹ Alfabeler ve kimi diller, geniş kitleler tarafından yalnızca sözü yazıya geçirme aracı değil, bir bakıma, bir dinin, simgesel ve üstü kapalı da olsa ifade aracı olarak kabul edilir. İslam dünyasında Arapçanın üstlendiği misyon Ortodoks dünyasında Kiril harfleri ve 'Rusça' çatısı altında toplanabilecek ' Slavca' tarafından üstlenilir. Kiril alfabesi, ulusalcılıkların yeşerdiği 19. yüzyıl ve filizlendiği yirminci yüzyılda Slav olmayan Ortodoks halklar için bu kez Rus yayılcılığını simgelemeye başladı. Bu çelişki Romenlerin bilgisi 'Dimitri Kantemir' tarafından da dile getirilmişti. Bu nedenle, Romanya 1860'ta, Moldova 1917'de Kiril alfabesinin yerine, dilbilimsel bakımdan aynı ana dilden geliştikleri Latin dünyasının alfabesini kabul etti; ancak Latin alfabesi-Slavon-Rus alfabesi mücadelesi Transnistria bölgesinde önemli bir sorun kaynağı olmaya devam ediyor. İlk kez 1957 yılında yazı dili statüsü verilen ve okullarda Kiril harfleriyle okutulmaya başlayan Gagauzca da bağımsızlığın ve Gaguziya'nın kurulmasının ardından resmi dil haline gelmiş, Latin alfabesi kabul edilmiş ancak bu düzenlemeleri yönlendirecek ve yönetecek bir kurum, oluşum bulunmadığından her iki alfabe bir arada kullanılmaya devam edecektir.

¹⁰ <http://gagouz dili-literatura-istoria.blogspot.com/2011/06/protoierey-profesor-mihail-cakr.html>

1906-1910 yılları arasında yayımlanan 'Din Yaprakları' ile Gagauz yazı dilinin bilinen tarihi başladı.

Mihail Çakır 1919'a değin Rusya, bu yılda Moldova'nın Romanya tarafından ilhak edilmesiyle ardından ölümüne değin Romanya vatandaşı olarak yaşamıştır. İki dünya savaşı arasında Romanya egemenliğinde geçen yılların Gagauz perspektifinden olumlu hatırlanmadığı biliniyor. Bir din adamı ve aydınlatıcı reformist olarak 'konformizm' savlarına karşılık, Çakır, Rusya-Romanya-Besarabya-Gagauzlar denkleminde olumlu ve verimli bir sonuç elde edemeyeceği çatışma kültüründen kaçınmış, uzlaşma kültürünü tercih etmiştir. Gagauz Yeri'nin bugün Moldova sınırları içinde hukuki ve resmi statü kazanmasında iç işlerinde özerk bir bölge olarak resmen var olmasında kuşkusuz bu hareket tarzının önemli bir payı bulunmaktadır.

Çakır yalnızca Gagauz dini, dili ve kültürü için değil, Moldova hatta Rusya için de bir değerdir. Etnik fark gözetmeden ifa ettiği din adamlığı görevinden başka Çakır, Romen okullarında Romence öğrenim gören Gagauz öğrenciler için Gagauzca-Romence Sözlük'ün ve Rusça-Moldovanca Sözlük'ün (1907) yazarıdır. Gagauzca-Romence Sözlük, 1917 Ekim Devrim öncesinde iki dil arasındaki en geniş kapsamlı sözlüktür. Çakır Moldovanlara Rusça öğretmek amacıyla gramer kitabı (1911) vb. birçok eserin sahibidir.

Hamdullah Suphi'nin Bükreş Büyükelçisi olarak tayin edilmesi Gagauz Türkleri ile Türkiye Türkleri arasında ilk kez yarı resmi ilişkilerin kurulmasının başlangıcı oldu. Gagauzlar, Hamdullah Suphi'den başka, Yaşar Nabi Nayır, Müstecib Ülküsal gibi özellikle Balkan kökenli Türk sanatçı ve biliminsanlarının da ilgisini çekmiş, yazılarında Gagauzlara ve Mihail Çakır'a yer vermişlerdir.

Hamdullah Suphi'nin Gagauzların Türkiye'ye göç etmesi ve bu yolla Rum-Ortodoks kilisesine karşılık Türk-Ortodoks kilisesinin kurulması ve bu yolla güçlendirilmesi ile ilgili en azından bir düşüncenin gündeme geldiği biliniyor. Böyle bir göçün, Romanya perspektifinden ülkenin etnik bakımdan homojenleşmesine katkı bulunacağı değerlendirilmiş olmalıdır.¹¹ Ancak bu düşünce, kısa bir süre sonra başlayan İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında Besarabya'nın Sovyet egemenliği altına girmesiyle gündemden düşmüştür. Bu süreçte Sovyet rejimi de 'Stuyan hem Türk paşası' gibi okul kitaplarına alınan folklorik metinlerle Slav dünyasındaki 'Türk' stereotipini empoze etmeyi sürdürecektir. Sosyalist dönemde Besarabya ve Gagauzlar ile neredeyse tamamen kesilen temaslara, Sovyet sonrası dönemde yeniden ve daha güçlü biçimde kurulacaktır.

Gagauz Yeri: Mihail Çakır'ın Yolunda

Moldova, sosyalizmin tortularından, Rusya'nın siyasal ve kültürel hegemonyasından kurtularak içinde bulunduğu ağır ekonomik ve siyasal koşulları Avrupa'yla birleşme ve bütünleşme süreciyle aşmak istiyor. Ancak Rusya ile güçlü bağları buluna *defacto* bağımsız Transnistria ile özerk Gagauz Yeri'nin Kişinev ile aynı idealleri paylaşmadığı anlaşılıyor. Moldova'yı ve Gagauz Yeri'ni zor zor kararlar beklerken döneminin ağır siyasal koşulları içinde uzlaştırıcı, bütünleştirici misyonuyla çatışmasızlık ve barış ilkesini hayata geçiren Mihail Çakır'ın görüşleri bugün de değerini koruyor. Çağdaş ulusal Gagauz kimliğinin ifade edilmesinde ve tanımlanmasında ve yarına aktarılmasında Mihail Çakır'ın adı, eserleri ve eylemleriyle ortaya koyduğu kimlik anlayışı en önemli birleştirici unsurdur. Gagauz halkının Mihail

¹¹ bk. Kapaló, James Alexander (2011). *Text, Context and Performance Gagauz Folk Religion in Discourse and Practice*. Leiden • Boston: Brill. s. 101.

Çakır'ın altını çizdiği ulusal değerleri ve yol haritasını benimsemesi kısa ve uzun vadede Moldova mozaiğinin iyi bir tercihi gibi görünüyor.

Mihail Çakır'ın Gagauzlar için anlamını Gagauzca 'Mihail Çakır büünde gagauzlara diye yol yıldızı, hem fener külesi' ifadesi iyi anlatıyor.¹²

НАКІКАТИН СЕСІ 2014 Çiçek ayı № 1

KULTURA- AYDINNATMAK CÜMNÄ TOPLULUU + "Айдынник каранныкта шафк едер" (Ин. 1:5). ilk gagauz gazetası 2014 Çiçek ayı	"AYDINNIK" № 1	КУЛЬТУРА- АЙДЫННАТМАК ДЖУМНЯ ТӨПЛУЛҮҮ + «Айдынник каранныкта шафк едер» (Ин. 1:5). илк гагауз газетасы 2014 Чичек айы
--	---	--

НАКІКАТИН СЕСІ

Башта Сѣз варды, Сѣз Аллахтайды хем Сѣз Аллахты. Башта О Аллахтайды. Хепси Онуннан курулду, Онсуз бишей курулмады. Онда ёмюр варды. Ёмюр инсан ичин айдынныкты. Айдынник каранныкта шафк едер, караннык ону енсеямеди. Аллахтан бир адам гелди, онун ады Иоан. Гелди Айдынник ичин такныклык етмяя, хепси инсаннар онун ашыры инансын. О кенди диилди Айдынник, ама гелди Айдынник ичин таныклык етмяя. Ойдур хақына Айдынник, Ангысы бу дюннея гелян хербир адамы айдыннадэр. О Кенди бу дюннея гелди. Дюннея Онун ашыры йарадылды, ама дюннея Ону танымады. Кендикилериня гелди, кендикилери Ону каблетмеди. Ама хепси, ким Ону каблетти, ким Онун адына инанды, О изин верди оннар олсун Аллахын евлатлары, ангылары диил кандан, диил еттян хем диил адам истедииндя, ама Аллахтан дууду. Сѣз адам олду,

2-ci sayfa

3-cü sayfa
**Паскелля
насаады**
4-5 sayfa

Hakikatin Sesi,1 Viktor Kopusçu tarafından Latin ve Kiril harfleriyle tarafından yayımlanmaya başlamıştır

Takipçileri Mihail Çakır'ın mezarının başında

¹² <http://bibmihailciachir.blogspot.com/2011/12/mihail-cakrn-150ci-yldonumu.html>

Diğer Kaynaklar

Bulgar S. (2007). *Ay Boba Mihail Çakır. Gagauzlar: istoriya, adetlär, dil hem din. Chişinău.*

Jerzy Hatłas (2011). *The Gagauz People in Bessarabia.* 191 Słupskie Studia Historyczne Nr 17. Artykuły Uam, Biblioteka Uniwersytecka Poznań.

Stamatoglu G. (2002). *Gagauzların Altın Kitabı (Gagauzların tarihi hem etnogenezi) : 1-ci kitab.* Kişinev: "PRAG-3" S.R.L.

İnternet Kaynakları

<http://anasozu.com/category/bilim/bilim-kiyatları>

<http://anasozu.com/gagauzlar-cekiler-türk-soyundan>

<http://bibmihailciachir.blogspot.com.tr>

<http://kopuzsesi.files.wordpress.com>

<http://kopuzsesi.wordpress.com>

<http://www.washingtonpost.com>